

Anders Sunesen: Hexaëmeron, gengivet på danske vers af H.D. Schepelern.

Med en efterskrift af oversætteren og Jørgen Pedersen. Det danske Sprog- og Litteraturselskab. København, G.E.C.

Gads forlag,

1985. 342 s. incl. 6 farvetavler. 195,20 kr.

Andreae Sunonis: Hexaëmeron (post M.Cl. Gertz) edd. Sten Ebbesen og

Lars Boje Mortensen (= Corpus Philosophorum Danicorum XI) 1.

halvbind: Indledning på engelsk, tekst på latin. København, Det

danske Sprog- og Litteraturselskab, G.E.C. Gads Forlag, 1985. 328 s.

incl. 6 farvetavler. 1.-2. halvbind. 488 kr.

Steen Ebbesen og Lars Boje Mortensen: A Partial Edition of Stephen

Langton's Summa and Quaestiones with Parallels from Andrew

Sunesen's Hexameron.

Lars Boje Mortensen: The Sources of Andrew Sunesen's Hexameron.

Cahiers de l'Institut du Moyen-Âge Grec et Latin, Université de

Copenhagen t. 49 et 50. København 1985.

Anders Sunesen. Stormand, teolog, administrator, digter.
Femten studier
redigeret af Sten Ebbesen. Kbh., G.E.C. Gad, 1985.

Historisk Tidsskrift, Bind 15. række, 2 (1987)

Link til pdf:

http://img.kb.dk/tidsskriftdk/pdf/hto/hto_15rk_0002-PDF/hto_15rk_0002_77875.pdf

Link til webside:

<http://tidsskrift.dk/visning.jsp?markup=&print=no&id=77875>

pdf genereret den : 28/5-2008

beskrive en enkelt – om end nok så vigtig – side af helheden på forsvarlig vis.

På de mere end 200 sider er der naturligvis også rigtige iagttagelser og beskrivelser af forløb, men alt fremføres med samme mangel på forbehold, som var det hele veldokumenteret virkelighed, og læseren lades trods de mange litteraturangivelser i stikken. Der gælder navnlig den læser, som bogen ved sit populære anlæg er rettet til. Fagfællen vil ofte undre sig, men vide at kassere det slette og filtrere det gode fra til bedre brug, selv om det er svært her, fordi teorien kvæler kendsgerningerne.

Med beklagelse må jeg ende med at sige, at de billeder, denne bog skaber, ofte er mere fordomsfulde og fejlagtige end de billeder af Nordens oldtid, som den i indledningen tager så skarpt afstand fra. Det var vel næppe meningen.

Rikke Agnete Olsen

Anders Sunesen: Hexaëmeron, gengivet på danske vers af H.D. SCHEPELERN. Med en efterskrift af oversætteren og JØRGEN PEDERSEN. Det danske Sprog- og Litteraturselskab. København, G.E.C. Gads forlag, 1985. 342 s. incl. 6 farvetavler. 195,20 kr.

Andreae Sunonis: Hexaëmeron (post M.Cl. Gertz) edd. STEN EBBESEN og LARS BOJE MORTENSEN (= Corpus Philosophorum Danicorum XI) 1. halvbind: Indledning på engelsk, tekst på latin. København, Det danske Sprog- og Litteraturselskab, G.E.C. Gads Forlag, 1985. 328 s. incl. 6 farvetavler. 1.-2. halvbind. 488 kr.

STEN EBBESEN og LARS BOJE MORTENSEN: A Partial Edition of Stephen Langton's Summa and Quaestiones with Parallels from Andrew Sunesen's Hexaëmeron.

LARS BOJE MORTENSEN: The Sources of Andrew Sunesen's Hexaëmeron. Cahiers de l'Institut du Moyen-Âge Grec et Latin, Université de Copenhague t. 49 et 50. København 1985.

Anders Sunesen. Stormand, teolog, administrator, digter. Femten studier redigeret af STEN EBBESEN. Kbh., G.E.C. Gad, 1985.

Anders Sunesens 8040 vers lange digt om skabelsen, Hexaëmeron, har altid virket imponerende, selv i tider da latinkyndigheden var større end i vore dage. Ikke alene er Bibelens prosa omsat til poesi, men der indgår også en flerdobbelt fortolkning i værket hvorved skabelse og syndefald udbygges med den moralske genopretning i de ti bud, de syv dyder, Helligåndens gaver, den frie vilje og forløsningen ved Kristus.

Trods omfanget blev Hexaëmeron afskrevet i middelalderen og et enkelt fornemt eksemplar, skrevet i anden halvdel af det 13. årh. til Roskilde domkapitel, er bevaret og findes i Det kongelige bibliotek (E don.var. 155, 4°). Dette håndskrift ligger til grund for både M. Cl. Gertz' udgave fra 1892 og den nye udgave som vil blive beskrevet nærmere nedenfor.

Efter bogtrykkunstens opfindelse var der flere gange planer om at trykke Hexaëmeron, men som tiden gik voldte det større og større vanskeligheder jo længere man fjernede sig fra middelalderlig lærdom. Blot at læse teksten med dens mange forkortelser kræver en indsigt der ikke er mange beskåret. Den katolske dogmatik, oven i købet i skolastisk udformning, var ikke alene fremmed men nærmest farlig, og med genopdagelsen af de klassiske sprog blev middelalderlatin genstand for foragt – digteren Anders Bording mente at de »vælske« ville grine af Anders Sunesens latin. Da romantikken i det 19. årh. genvakte interessen for middelalderen, strandede flere forsøg på at udgive det store digterværk – simpelthen fordi man ikke længere kunne forstå det.

Når det lykkedes for Gertz hvad de forrige slægtled ikke havde formået, skyldes det at han som elev af Madvig havde lært at læse tekster i hele deres kulturelle sammenhæng. Tekstopfattelse, exegese, og fortolkning ændrer sig med tiden, og skal man forstå en tekst som Hexaëmeron må man kende de forestillinger og diskussioner der var aktuelle da Anders Sunesen virkede. Gertz udpegede Petrus Lombardus' *Sententiae* og Petrus Comestors *Historia Scholastica* som de vigtigste forbilleder, værker fra 2. halvdel af det 12. årh. og begge medregnet i den liste over Anders Sunesens bibliotek som findes i Lunde Gavebogen, udg. af C. Weeke i 1884, se Niels Haastrup i antologien *Anders Sunesen. Femten studier* red. af S. Ebbesen. I den nye udgave af Hexaëmeron har man været i stand til at udpege endnu nærmere forlæg – den senere ærkebiskop af Canterbury, Stephen Langton for eks. – men forudsætningen for de nye landvindinger er Gertz' udgave og kommentar.

Hovedtrækkene i den foregående redegørelse for Hexaëmerons plads i den danske litteraturhistorie fra 1500–1950 stammer fra H. D. Schepelerns efterskrift til hans oversættelse af værket. Sammen med Jørgen Pedersens afhandling »Hexaëmeron i den europæiske tradition og som kristent digterværk« udgør dette bind et nyt fremskridt i forståelsen af værket. Vigtigst er dog selvfølgelig selve oversættelsen. Selv uden skolastisk baggrund kan man her spore en fjern verden i opfattelsen af skabelsen, dens forudsætning og følger, men teologer, historikere og litterater har i øvrigt brugt de nye hjælpemidler, udgaverne og oversættelsen, til at belyse forskellige sider af Anders Sunesens liv og virke i den

ovenfor nævnte antologi. Schepelerns oversættelse er præget af oversættelses kultur og sprogsans. Hans dansk har kun få ord der er kommet ind i sproget efter 1955, men man kunne udtrykke sig meget nuanceret også før den tid. Som et eksempel der samtidig viser Anders Sunesens evne til at fremstille abstrakte ideer anskueligt skal her citeres et par linier om gudsfrygt (v. 4314–4319)

Ut linum saeta, sic introducitur amorem;
cum lino saeta non permanet, ante foramen
exit, ut introeat linum: sic et timor ante
ingrediens, ut amor post intret, et ante recedit.
Sic est initium, sic est occasio quaedam,
sic est et causa quaedam uenientis amoris.

Frygt trækker Kærlighed med som et Sting lægger Traad i en Klædning,

Traaden forbliver, men Naalen gaar ud af det Hul, som er stukket,
Traaden i Hullet faar Plads, og vor Frygt paa en lignende Maade
Prikker er Mønster til Kærligheds Traad, førend selv den forsvinder.

Frygten er Indgangen, Kærligheds Dør, en begyndende Aarsag,
Der vil bevirke, at Kærligheds Vej bliver aabnet i Sjælen.

Det fine billede synes ikke fundet i andre tekster og kan være Anders Sunesens eget indfald. En helt anden situation finder man i de vers der kommenterer Evas skabelse. Alle vigtige punkter er hentet fra Petrus Lombardus og Petrus Comestor – også den første sætning der antyder at der var forskellige opfattelser af hvorfra Evas sjæl stammede (v. 1756–60):

Ex anima quidam, sicut de corpore corpus,
dixerunt animam traductam; sed patet error
ipsorum: si non animata fuisset eodem
Eua modo, quo uir fuit ante, modum sine causa
non neglexisset Moyses reserare nouellum.

Paastaar man, at paa en lignende Vis som af Legemet Legem,
Sjælen blev taget fra Skabningens Sjæl, er det klart, at man fejler:
Dersom ej Eva fik indblæst sin Sjæl paa den selvsamme Maade,
Som den i Adam blev indblæst tilforn, havde Moses ej undladt
At gøre Rede paany for, hvordan hun er blevet besjælet.

Man kan diskutere oversættelsen der tilslører modsætningen mellem den fejlagtige opfattelse, at Evas sjæl ligesom hendes krop kommer fra Adam, og den rigtige: at hun er blevet »animeret« af Gud på samme måde som Adam. Det er en skam, for ellers er Schepelern i fin overensstemmelse med originalteksten i fremhævelsen af ligestillingen mellem de to køn: kvinden er nok skabt af mandens ribben men i Paradiset, han er gjort af ler udenfor dette; hun skal hverken herske eller trække, men stå ved mandens side som hans fælle. Selv i syndefaldsbeskrivelsen er der tilstræbt en vis balance mellem de to køn med hensyn til skyld og følger. Det 12. årh.s interesse for dialektik fejrer triumfer i denne diskussion – hvor meget virkeligheden blev påvirket af disse overvejelser er en anden sag.

Filosofien og teologien er naturligvis de vanskeligste emner i forståelsen af Hexaëmeron. Foruden Jørgen Pedersens efterskrift til oversættelsen er et par af de tidligere nævnte femten studier tilegnet disse discipliner og allerede omtalt i C. Brengaards anmeldelse af antologien (Hist. Tidsskr. bd. 87, s. 175f.). Her vil jeg kort pege på K. Friis-Jensens artikel »Hvordan omstøbes bibelhistorie i hexametre?« På grundlag af egne og andres studier i middelalderlig verslære har Friis-Jensen påvist at Anders Sunesen ganske vist gjorde sig umage med at skrive godt latin og korrekte hexametre men at hovedsagen var dogmatikken. Det indebar at de klassiske forfattere blev oversat til fordel for de nyeste kirkelige autoriteter. Latin var for ham et internationalt brugssprog og poesien tjente pædagogiske formål – det er nemmere at huske vers, selvom de som her er lidt tunge.

Hermed er vi nået til denne anmeldelses egentlige formål: Hexaëmeron er et glimrende eksempel på det erkendelsesteoretiske fremskridt som den forkætrede skolastik medførte. Ved at finde frem til Anders Sunesens umiddelbare forbilleder og studere hvordan han har udnyttet dem er det lykkedes Sten Ebbesen og Lars Boje Mortensen at give et anskueligt billede af de tidlige universiteters undervisning.

Avancerede teologiske studenter opstillede dagens emne i *quaestiones* så det i flere omgange blev belyst både pro et contra; tilsidst kunne læreren drage en konklusion, en *summa*, af den samlede diskussion. Hele teknikken forudsætter dialektikkens udvikling i det 12. årh. Emnet blev gennemdiskuteret, selv argumenter der blev underkendt havde værdi, og ingen *summa* forhindrede videre overvejelser. En tankeproces der virkede befordrende og gjorde den opvakte student selvstændig – stik imod det ry skolastikken med tiden fik.

I forbindelse med Hexaëmeron er disse iagttagelser en forklaring på mange dunkle passager – uden at mulighederne er udtømte. Men den nye

udgave med dens kommentarer, en sammenligning med et af de vigtigste forbilleder, Stephen Langton, en publicering af dennes hidtil utrykte *Quaestiones* (Cahiers 49) og en dybtgående undersøgelse af Anders Sunesens kilder til Hexaëmeron (Cahiers 50) berettiger Steen Ebbesens og Lars Mortensens konklusion: Hexaëmeron er henvendt til læsere der på forhånd kendte disputationsteknikken og de vigtigste dogmatiske emner. At sådanne læsere især var at finde i Paris er evident – både Stephen Langton og Anders Sunesen underviste der i 1180-erne og begyndelsen af 1190-erne – og Hexaëmeron har kunnet fungere som en forholdsvis kortfattet og tilgængelig oversigt over en del af teologien.

Et andet spørgsmål er om værket i den form det er overleveret, er blevet til omkring 1190 i undervisningssituationen eller repræsenterer et senere stadium, f.eks. da Anders Sunesen havde opgivet sit ærkebispesæde i 1223 og ønskede at fastholde sin ungdoms lærdom, hovedpunkterne af sine studier, til brug for sig selv og de få i Danmark der havde forudsætninger for at kapere dem. Alle påviste forlæg synes at være ældre end 1190.

Inge Skovgaard-Petersen

HENRIK LUNDBAK: ...Såfremt som vi skulle være deres lydige borgere.

Rådene i København og Malmø 1516–1536 og deres politiske virksomhed i det feudale samfund. Odense University Studies in History and Social Sciences vol. 88. Odense Universitetsforlag, 1985. 248 s.

Henrik Lundbaks bog handler om rådene i København og Malmø og disses politiske virke fra 1516 til 1536. Størsteparten af hans afhandling er en detaljeret og yderst grundig analyse af rådernes sociale baggrund, af deres sammensætning, af deres forhold til stat og kirke, af deres indbyrdes forhold, af deres forskellige politik med Malmø-råderne som de radikale og københavnernes som de moderate, der skal presses nedefra for at gå ind i den oprørske proces, som kulminerede i borgerkrigen 1534–36.

Det er et kolossalt materiale, Henrik Lundbak fremlægger. Vor viden om Malmø og København i det anførte tidsrum bliver kraftigt udvidet, selv om det som følge af en noget tung stil, hvor stort ikke skilles fra småt, kan være vanskeligt at fange den røde tråd i fremstillingen – ja, man får faktisk for meget at vide!

De empiriske afsnit, der suppleres af et omfattende bilagsmateriale